

PRAKTIKUM

w serii ukazać się także:

antysemityzm

fotografia

darwin

mit

postmodernizm

David DeGrazia

prawa zwierząt

bardzo krótkie wprowadzenie

P
R
A
W
A
Z
W
I
E
R
Z
A
T

przełożyła Paulina Polak

NOMOS

Animal Rights. A Very Short Introduction
Copyright © 2002 by David DeGrazia

Animal Rights. A Very Short Introduction was originally published in English in 2002. This translation is published by arrangement with Oxford University Press.

Prawa zwierząt. Bardzo krótkie wprowadzenie
Copyright © 2013 for the Polish translation
by Zakład Wydawniczy Nomos Sp. z o.o.

ISBN 978-83-7688-141-6

Kraków 2014

Zakład Wydawniczy Nomos Sp. z o.o.
ul. Kluczborska 25/3u
31-208 Kraków

tel. 12 626 19 21

biuro@nomos.pl

www.nomos.pl
ebooki.nomos.pl
facebook.com/zakladwydawnicznomos

*Dla Kathleen,
mojej bratniej duszy i życiowej partnerki
oraz dla naszej drogiej, małej Zoë*

Spis treści

- Przedmowa i podziękowania · 9
- 1 Wprowadzenie · 11
 - 2 Status moralny zwierząt · 25
 - 3 Jakie są zwierzęta? · 63
 - 4 Krzywdy cierpienia, zamknięcia i śmierci · 81
 - 5 Jedzenie mięsa · 99
 - 6 Trzymanie zwierząt w domach i ogrodach zoologicznych · 117
 - 7 Doświadczenia na zwierzętach · 139
- Bibliografia, źródła i propozycje dalszej lektury · 167
- Spis ilustracji · 175
- Indeks · 177

1. Wprowadzenie

W kwietniu 2001 roku Compassion Over Killing (COK), organizacja broniąca praw zwierząt z siedzibą w Waszyngtonie, działając na podstawie anonimowej informacji, rozpoczęła śledztwo dotyczące ogromnej przemysłowej fermy drobiu w Cecilton w stanie Maryland, będącej własnością ISE-America, przedsiębiorstwa działającego w branży rolniczej. Po tym, jak pracownicy firmy nie ustosunkowali się do prośby o umożliwienie inspekcji na fermie, aktywiści COK-u wkradli się w nocy z kamerami na teren obiektu. Film, który na późniejszej konferencji prasowej pokazali przedstawiciele COK-u, zszokował wielu widzów. Widzowie zobaczyli tysiące kur, wiele obdarzonych z piór i sprawiających wrażenie umierających, stłoczonych w niewielkich klatkach „bateryjnych”, wykonanych z drutu i ułożonych jedna na drugiej. Niektóre ptaki były całe pokryte odchodami; kilka zaplątanych w druty klatki kur nie mogło się poruszać. Parę kurcząt wyglądało na martwe i rozkładające się. Aktywiści uwolnili osiem kurcząt – których stan zdrowia miejscowy weterynarz ocenił jako bardzo zły – i w momencie pisania tej książki rozpoczęli ogólnokrajową kampanię mającą na celu zakazanie baterijnego chowu kur. Nie była ona wycelowana tylko w samo ISE-America, prowadzące fermę dość typową dla tego rodzaju hodowli, lecz raczej w cały system przemysłowej produkcji jaj.

Podobne kampanie podejmowane przez bojowników o prawa zwierząt okazywały się niekiedy skuteczne. Pod presją aktywistów Unia Europejska

1. Aktywista ruchu praw zwierząt nagrywa kamerą wewnątrz fermy przemysłowej.

zdecydowała o wyeliminowaniu klatek bateryjnych od 2012 roku. W lecie 2000 roku McDonald's ogłosił, że jego restauracje będą zamawiać jaja od dostawców zapewniających kurom co najmniej 0,5 m² (72 cale²) przestrzeni w klatce – niemal o połowę więcej od amerykańskich standardów przemysłowych.

Wydarzenia te odzwierciedlają ważne zjawisko kulturowe: pojawienie się współczesnego ruchu praw zwierząt, który zakwestionował długotrwałe, tradycyjne poglądy o odmiennym od ludzkiego (*non-human*) statusie moralnym zwierząt. Większość ludzi sprzeciwia się okrucieństwu i czuje, że zwierzęta mają moralne znaczenie. Jednocześnie tradycyjne poglądy, z pewnymi ograniczeniami zezwalające na wykorzystywanie zwierząt, miały głęboki wpływ na nasze przekonania i codzienne praktyki. Moralne i intelektualne napięcie, jakiego można doświadczyć w obliczu takich sprzecznych przekonań, pobudza do

rozwiązania tych kwestii. Jak powinniśmy rozumieć status moralny zwierząt w porównaniu ze statusem moralnym istot ludzkich? Tradycjoniści i orędownicy praw zwierząt na ogół zgadzają się, że odpowiedź na to pytanie ma wiele wspólnego z tym, jak postrzegamy same zwierzęta, jakimi są one istotami oraz, przede wszystkim, jak wygląda ich życie wewnętrzne?

Odnosząc się do tych i związanych z nimi kwestii, dobrze będzie rozpocząć od naszkicowania historycznego obrazu zarówno tradycyjnego sposobu myślenia o zwierzętach, jak również wylaniania się ruchu praw zwierząt. Następujący zarys historyczny (który powstał pod wpływem Marca Bekoffa, Dana Egonssona, Toma Regana i Petera Singera, a szczególnie Angusa Taylora, patrz „Bibliografia, źródła i dalsze lektury”) jest dość skrótowy, a przez to z konieczności wybiórczy w identyfikowaniu głównych źródeł tradycyjnych i współczesnych postaw wobec zwierząt.

Zarys historyczny

W całym świecie głównymi źródłami tradycyjnego myślenia o moralnym statusie zwierząt były religia i filozofia, które wraz z nauką tworzyły koncepcje tego, jakimi istotami są zwierzęta. Warto jednak zauważyć, że tendencja do oddzielania od siebie filozofii i religii jest przede wszystkim związana z myśleniem zachodnim, a rozróżnienie pomiędzy filozofią i nauką jest stosunkowo nowe. Na Zachodzie bardzo duży wpływ wywarł Arystoteles, który twierdził, że zwierzęta, posiadające percepcję zmysłową lecz pozbawione rozumu, znajdują się w naturalnej hierarchii drabiny bytów poniżej ludzi. Stanowią one przez to pewien rodzaj zasobów, które mogą być używane przez człowieka dla jego własnych celów. Utrzymywał, że

ponieważ zwierzętom brakuje racjonalnej duszy, dlatego też sposób ich traktowania nie może być rozpatrywany w kategoriach sprawiedliwości. Arystoteles uważał ponadto, że ze względu na rzekomo wyższe możliwości intelektualne mężczyzn kobiety są z natury istotami niższymi od nich, a także, że niektórzy ludzie – silniejsi ciałem niż umysłem – są naturalnie stworzeni do bycia niewolnikami. W starożytnej Grecji sprzeciwiał się temu Pitagoras, twierdząc, że zwierzęta mogą być kolejnymi wcieleniami zmarłych ludzi, a także Teofrast, który uważał, że zwierzęta są w pewnym stopniu zdolne do rozumowania. Jednak większość późniejszych zachodnich filozofów i teologów zgadzała się z tezą Arystotelesa zakładającą, że zwierzęta istnieją na użytek ludzi, którzy jako jedyni są istotami racjonalnymi.

Biblia w dużym stopniu wzmocniła arystotelesowski sposób postrzegania zwierząt, utrzymując, że Bóg stworzył człowieka na swoje podobieństwo, a także, że możemy do woli wykorzystywać zasoby naturalne – w tym również zwierzęta – dla naszych własnych celów. Z drugiej strony, ogłaszając, że wszyscy ludzie są stworzeni na podobieństwo boskie, Biblia legitymizowała egalitarne spojrzenie na ludzkość, przeciwne elitarystycznym tendencjom myśli greckiej, obecnym także u Arystotelesa. W średniowieczu filozofowie chrześcijańscy, tacy jak Augustyn i Tomasz z Akwinu, podkreślali, że brak rozumu usprawiedliwia podrzędność zwierząt wobec człowieka – którą to tezę przyjmowała od tego czasu większość chrześcijan. Starsza tradycja judaistyczna, również utrzymująca, że zwierzęta są podrzędne wobec ludzi, kładła jednak większy od chrześcijaństwa nacisk na to, by do minimum ograniczać zadawany zwierzętom ból. Troska ta, opierająca się na koncepcji, według której wszystkie stworzenia boskie zasługują

na współczucie, jest widoczna w żydowskich zaleceniach dotyczących uboju zwierząt w celach konsumpcji i w potępieniu polowania dla przyjemności oraz w zakazie walk byków i psów. Tymczasem islam, trzecia wielka religia abrahamiczna, podziela zdanie, że ludzie są wyjątkowi i najważniejsi, a zwierzęta istnieją na użytek człowieka. Koran zabrania jednak okrucieństwa wobec zwierząt i, zgodnie z niektórymi interpretacjami, wskazuje, że zwierzęta odznaczają się pewnym stopniem racjonalności; co więcej, prorok Mahomet miał powiedzieć: „ktokolwiek jest miły dla stworzeń Allaha, jest miły dla siebie”.

Nowożytna zachodnia filozofia – datująca się od Kartezjusza w XVII wieku aż do końca wieku XIX – mimo interesujących różnic ujawniających się pomiędzy poszczególnymi jej przedstawicielami, w dużej mierze podtrzymywała wizję nadrzędności człowieka, odzwierciedlając tym samym wpływ chrześcijaństwa jako religii dominującej. Nowoczesna nauka, postrzegająca naturę w czysto mechanicznych kategoriach, zastąpiła dominującą od wieków arystotelesowską koncepcję natury jako nacechowanej celowością i w pewnym sensie przypominającej żywe stworzenie. Dla wykształconego w takiej tradycji Kartezjusza było zatem czymś naturalnym traktowanie zwierząt, będących częścią natury, jako organicznych automatów, w pełni pozbawionych nie tylko rozumu, ale i uczuć. Twierdził, że ciała ludzkie stanowią część natury, natomiast istota człowieczeństwa – ujawniająca się w wyjątkowych umiejętnościach władania językiem i zdolności do innowacyjnych zachowań – znajduje się w ludzkim rozumie, duchu lub duszy, które jako jedyne posiadają świadomość. Jednak założenie, że zwierzęta nie mogą odczuwać bólu, raziło większość filozofów jako sprzeczne ze zdrowym rozsądkiem. Dlatego właśnie Thomas Hobbes, John Locke,

Immanuel Kant i inni filozofowie przypisywali zwierzętom zdolność do percepcji i uczuć, zarazem odmawiając im innych właściwości – takich jak posiadanie rozumu lub umiejętność pojmowania ogólnych pojęć – które miałyby rzekomo być konieczne do posiadania znaczącego statusu moralnego. W niezmiernie wpływowej filozofii moralnej Kanta autonomia, czy też wolność od przyczynowego determinizmu natury, stała się zasadniczym czynnikiem usprawiedliwiającym wykorzystywanie zwierząt przez ludzi.

Podczas gdy założenie o nadrzędności człowieka wyraźnie zdominowało filozofię nowożytną, to możliwość przyjęcia odmiennych punktów widzenia była oczywista. Po części przykładem może być tutaj David Hume, który przyjmując sympatię za źródło myśli moralnej, uważał, że sympatia może rozszerzać się na inne niż człowiek wrażliwe istoty. Jednakże, według Hume'a, pojęcie sprawiedliwości odnosi się do kontaktów pomiędzy tymi, którzy odznaczają się w zasadzie takimi samymi możliwościami, jest zatem nieistotne z punktu widzenia naszych kontaktów ze zwierzętami. Bardziej radykalny w swoim myśleniu był pionierski utylitarysta Jeremy Bentham, który utrzymywał, że sprawiedliwe postępowanie jest kwestią maksymalizacji równowagi między przyjemnością a cierpieniem tych, których dotyczą dane działania. Bentham, milcząco przyjmując w tle konsekwencje tej normy, podkreślał, że zasada użyteczności w nie mniejszym stopniu niż ludzi musi brać pod uwagę zdolne do odczuwania zwierzęta, potrafiące doświadczać przyjemności i bólu. Dlatego też krytykował uznawane [ówcześnie – przyp. tłum.] za normalne poddawanie zwierząt cierpieniu, określając je mianem ludzkiej „tyranii”. John Stuart Mill, kontynuator tradycji utylitaryzmu, proponował bardziej złożone pojęcie użyteczności, w której typowo ludzkie

przyjemności – takie jak przyjemności intelektualne, estetyczne i moralne – odznaczają się większym ciężarem użyteczności od zwyczajnych zmysłowych przyjemności. Ten teoretyczny krok w tył, w kierunku podkreślania nadrzędności człowieka, nie spowodował jednak u niego niedostrzegania napięcia pomiędzy codziennymi praktykami wykorzystywania zwierząt a bezstronnym moralnym stanowiskiem, biorącym pod uwagę ich interes. Tymczasem w porównaniu z nim mniej ortodoksyjny Arthur Schopenhauer odrzucał rozum, autonomię, samoświadomość i władzę jako podstawowe wyznaczniki statusu moralnego. Pod wpływem hinduizmu i buddyzmu Schopenhauer twierdził, że życie moralne wymaga współczucia wobec wszystkich stworzeń mogących odczuwać cierpienie. Niemniej uważał on, że wyższy poziom inteligencji człowieka zwiększa jego zdolność cierpienia, co usprawiedliwia zwiększone moralne zainteresowanie ludzkim cierpieniem.

W obszarze nowoczesnej nauki największy wkład w nasze rozumienie zwierząt wniosły dziewiętnastowieczne prace Karola Darwina, który ukazał, że ludzie wyewoluowali z innych gatunków zwierząt. Również z ogromną mocą, choć już nie z tak dużym oddźwiękiem, dowodził, że zdolności zwierząt i ludzi różnią się głównie co do stopnia, nie zaś rodzaju. Opierając się na dokładnych obserwacjach, Darwin twierdził, że wiele zwierząt rozumie pewne ogólne pojęcia, ma pewną umiejętność rozumowania oraz załątki uczuć moralnych i złożone emocje. Chociaż do niedawna naukowcy najczęściej ignorowali te twierdzenia Darwina, to teoria ewolucji – zwłaszcza w połączeniu z nowoczesną genetyką – spowodowała, że założenie o nieprzekraczalnej przepaści poznawczej dzielącej ludzi od zwierząt stało się o wiele trudniejsze do utrzymania.

W naszym historycznym szkicu zajmowaliśmy się dotychczas wyłącznie tradycją zachodnią. Zanim przejdziemy do dziewiętnasto- i dwudziestowiecznego ruchu (czy też ruchów) praw zwierząt, spójrzmy na kilka najważniejszych nurtów spoza tradycji zachodniej, w niektórych przypadkach stanowiących ciekawy kontrast wobec myśli Zachodu.

Podczas gdy ludzie Zachodu i Wschodu mogą mówić o życiu jako o czymś świętym, to tylko przedstawiciele Wschodu mogą w takim wypadku mieć na myśli każde życie. Indyjskie tradycje zarówno dżinizmu, hinduizmu, jak i buddyzmu przyjmują w pewnej formie doktrynę *ahinsa*, nakazującą niekrzywdzenie wszelkich żyjących stworzeń i szacunek dla każdej formy życia; tradycje te podzielają również wiarę w reinkarnację. Dżiniści i buddyści podkreślają połączenie (*interconnectedness*) wszystkich żyjących stworzeń, zalecają wegetarianizm i sprzeciwiają się tradycyjnym praktykom składania ofiar ze zwierząt. Hinduizm, w którego skład wchodzi kilka odmiennych religii, przeszedł w ciągu ostatnich kilku wieków wyraźną przemianę, spowodowaną po części przez wpływy buddyzmu i dżinizmu. *Ahinsa* zyskała w hinduizmie znaczące miejsce, a praktyki składania zwierząt w ofierze stały się mniej powszechne. Wielu wyznawców hinduizmu wierzy dziś, że krzywdzenie życia powoduje późniejsze cierpienie osoby wyrażającej krzywdę, tworząc przez to mocną etykę ochrony zwierząt, motywowaną swoim własnym interesem. Tymczasem na Dalekim Wschodzie starożytna, choć wciąż żywa tradycja konfucjanizmu podkreśla jedność wszystkich rzeczy w naturze i dostrzega między zdolnościami ludzi i zwierząt różnice jedynie co do stopnia. Zgodnie z tym, zwolennicy doktryny Konfucjusza, mimo wyraźnego przyznawania ludziom pierwszeństwa, pielęgnują uczucia jedności

z każdym życiem i sympatii dla wszystkich cierpiących istot.

Rdzenni mieszkańcy kontynentu amerykańskiego (którzy prawdopodobnie pochodzili z Azji i przeszli z terytorium dzisiejszej Rosji na Alaskę) skłaniają się do tego, by traktować naturę jako ożywioną przez ducha – w wyraźnym kontraście z mechanicystyczną koncepcją przyrody Kartezjusza. Pozostając w zgodzie ze swym duchowym postrzeganiem życia zwierząt, Indianie na ogół przyjmują pewien rodzaj zasady szacunku dla zwierząt, zarazem jednak zezwalając na (niepozabawione szacunku) ich zabijanie i spożywanie.

Podsumowując, tradycja zachodnia w dużej mierze podtrzymuje pogląd, że ludzie mają wyłączny, a przynajmniej wyraźnie nadrzędny status moralny, opierający się na przesłance, że tylko ludzie są autonomiczni, racjonalni, świadomi siebie i zdolni do rozumienia pojęcia sprawiedliwości. Zwierzęta postrzegane są na ogół jako istniejące na użytek człowieka. Niezachodnie tradycje odznaczają się znaczącymi różnicami zarówno między sobą, jak i w opozycji do myśli zachodniej. Patrząc na nie zbiorczo, można często dostrzec sprzeczne tendencje: wyraźne zaangażowanie w ochronę dobra zwierząt i szacunek dla ich życia – niezależnie od tego, czy życie to jest cenione samo w sobie czy też jako środek do własnego zbawienia i rozkwitu – ale też i przekonanie, że ludzie są ważniejsi od innych zwierząt.

Podczas gdy tradycja zachodnia w mniejszym na ogół stopniu od tradycji niezachodnich darzyła zwierzęta szacunkiem, to właśnie na Zachodzie pojawiły się współczesne idee i polityka ochrony praw zwierząt. Pierwszy znaczący ruch praw zwierząt powstał w dziewiętnastowiecznej Anglii, a impulsem do niego był sprzeciw wobec wykorzystywania w badaniach

naukowych zwierząt niepoddawanych znieczuleniu. Dzięki protestom ruch ten doprowadził do zmian prawnych w Wielkiej Brytanii i spowodował powstanie licznych organizacji broniących praw zwierząt, przede wszystkim w kręgu anglojęzycznym. Jednak sprzeciw wobec badań na zwierzętach osłabł na początku XX wieku, kiedy to, mimo ciągłego istnienia niektórych wczesnych organizacji humanitarnych, ruch ten stracił swój poprzedni impet i stał się mniej zauważalny dla opinii publicznej.

W latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku polityczny i intelektualny klimat w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych, a także w kilku innych krajach zachodnich, sprzyjał nowym ruchom humanitarnym. Sprzeciw ruchu praw obywatelskich wobec dyskryminacji rasowej i płciowej otworzył drzwi do odrzucania innych form dyskryminacji. Zainteresowanie kwestiami zanieczyszczenia i degradacji środowiska naturalnego otworzyło logiczną i kulturową przestrzeń do większej troski o pojedyncze zwierzęta, w oczywisty sposób dotknięte przez stan środowiska. W nauce dominująca niegdyś teoria behawioralna – zabraniająca rozważań nad „stanami mentalnymi” zwierząt (i ludzi), a przez to utrudniająca współczuciu wobec zwierząt znalezienie oparcia w nauce – zaczęła chylić się ku upadkowi. W 1976 roku Donald Griffin opublikował książkę *Question of Animal Awareness*, co dało początek zyskującemu wpływy ruchowi naukowemu: etologii kognitywnej, badającej zachowania zwierząt w kontekście teorii ewolucyjnej i zakładającej takie „stany mentalne”, jak przekonania, pragnienia i uczucia. Innym kluczowym momentem była publikacja przez Petera Singera w 1975 roku *Wyzwolenia zwierząt*, książki napisanej jednocześnie w bardzo przystępnej formie oraz odznaczającej się dużą przenikliwością filozoficznych

rozważań. Publikacja ta zapoczątkowała istny wybuch ściśle filozoficznej literatury poświęconej statusowi moralnemu zwierząt – tematowi zazwyczaj zaniedbywanemu przez dwudziestowiecznych filozofów – a także zainspirowała wielu ludzi do aktywnego zaangażowania się w walkę o prawa zwierząt.

To właśnie w tej przestrzeni kulturowej pojawił się współczesny ruch praw zwierząt. W jego ramach ważnymi wydarzeniami było założenie w 1963 roku Hunt Saboteurs Association (Stowarzyszenia Przeciwników Polowań), stworzenie w 1971 roku organizacji ochrony środowiska Greenpeace oraz w 1980 roku organizacji PETA (People for the Ethical Treatment of Animals – Ludzie na rzecz Etycznego Traktowania Zwierząt). Dziś ruch praw zwierząt liczy setki organizacji i miliony członków, ma także na swym koncie przełomowe zmiany prawne – takie jak, by wymienić tylko kilka, szwedzka ustawa o dobrostanie zwierząt (1988), brytyjski zakaz stosowania wąskich klatek dla cieląt (*Veal Crate Ban*, 1990) i [amerykańska – przyp. tłum.] ustawa o międzynarodowej ochronie delfinów (*International Dolphin Conservation Act*, 1992). W świecie nauki poszukiwanie alternatyw dla badań na zwierzętach zyskało w niektórych kręgach duże uznanie. Podczas gdy osoby niejedzące mięsa ze względów etycznych wydawały się dwadzieścia czy trzydzieści lat temu ekscentryczne, to dziś wegetarianizm podyktowany pobudkami moralnymi stał się zjawiskiem normalnym i szybko się rozprzestrzeniającym.

W ten sposób kultura zachodnia ewoluowała, stając się bardziej otwartą na ideę praw zwierząt, poważniej przy tym traktując analizowanie związanych z nią kwestii statusu moralnego i życia wewnętrznego zwierząt. Nie dziwią nas już walczący o prawa zwierząt aktywiści wypowiadający się w mediach.

Wiele osób boryka się dziś z pytaniami o właściwe traktowanie zwierząt. Chcą pogłębić swe rozumienie i zwiększyć świadomość problemów związanych z prawami zwierząt.

Struktura książki

22

W niniejszej książce zostanie zidentyfikowanych kilka kluczowych kwestii. Najbardziej podstawowe pytania dotyczą statusu moralnego zwierząt w odniesieniu do statusu moralnego ludzi. Czy zwierzęta posiadają jakiś status moralny lub prawa osobiste? Co dokładnie oznaczają te pojęcia? Jeżeli zwierzęta mają status lub prawa osobiste, to czy powinniśmy traktować je, w pewnym moralnie istotnym znaczeniu, jako równe ludziom? Konieczne będzie tu odróżnienie równego traktowania (*equal treatment*) od równego poszanowania (*equal consideration*) i zarysowanie różnych punktów widzenia tych kwestii. Musimy również zmierzyć się z kwestią definicyjną. Które zwierzęta mamy na myśli mówiąc o „zwierzętach” – dosłownie wszystkie zwierzęta, włączając w to ameby, tylko zwierzęta zdolne do odczuwania (czyli mające odczucia), czy też jakąś inną ich grupę? Zmierzymy się z tym problemem w rozdziale drugim.

Rozważania na temat moralnego statusu zwierząt opierają się często na zdroworozsądkowym założeniu, że wiele zwierząt jest zdolnych do odczuwania. Jednak jakakolwiek bardziej szczegółowa analiza kwestii etycznych dotyczących zwierząt wymaga większej wiedzy na temat tego, jakie właściwie są zwierzęta, a zwłaszcza jakie są ich mózgi. Przykładowo, jeżeli ktoś uważa, że krewetki nie są zdolne do odczuwania, czyli w ogóle czegokolwiek (świadomie) nie czują, może to podważyć moralną troskę o te stworzenia.

Zatem podstawowe pytanie, które zostanie zadane w rozdziale trzecim, brzmi: bazując na dostępnych dowodach empirycznych, jaka właściwie grupa zwierząt wydaje się mieć uczucia – odczucia takie jak ból, a także stany emocjonalne, takie jak strach – a także, jakiego rodzaju są te uczucia?

Lepiej rozumiejąc wewnętrzne życie zwierząt, w rozdziale czwartym odnosimy się do pytania o rodzaj interesów, jakie mają zwierzęta. Innymi słowy, poszukujemy wyjaśnienia najważniejszych sposobów, w jakie zwierzęta mogą zostać skrzywdzone. Nieprzyjemne uczucia, takie jak ból lub cierpienie, są po prostu rodzajem krzywdy. Zwierzęta mogą być również skrzywdzone przez zamknięcie – ograniczenie wolności – w znaczący sposób naruszające możliwość dobrego życia danej jednostki. Ale czy posiadanie interesu, jakim jest uniknięcie zamknięcia, jest jedynie pewnym rodzajem interesu związanego z uniknięciem nieprzyjemnych uczuć? Czy też krzywdzimy zamknięte w klatce zwierzę, które jest już przyzwyczajone do niewoli i nie cierpi z jej powodu, przez samo odebranie mu możliwości funkcjonowania w typowy dla swego gatunku sposób? A także, czy przedwczesna śmierć, odmienna od nieprzyjemnego procesu umierania, wyrządza krzywdę zwierzęciu? Czy bezbolesne zabicie normalnego, zdrowego psa we śnie go krzywdzi? Gdy tylko zaczniemy zagłębiać się w naturę interesów zwierząt, a także w powszechne sposoby, w jakie zwierzętom może być wyrządzana krzywda, napotykamy na prawdziwie kontrowersyjne kwestie. Rozważania zawarte w tym rozdziale będą wskazywać różne sposoby patrzenia na te problemy, proponując gotowe odpowiedzi na kilka z nich.

Rozdziały drugi i czwarty dostarczają nam ram pomocnych do rozumienia moralnego statusu, życia wewnętrznego i interesów zwierząt, stanowiąc

wprowadzenie do bardziej praktycznych rozważań w kolejnych fragmentach książki. Rozdział piąty analizuje etyczność jedzenia mięsa. Skupia się on na problemie spożywania mięsa wyprodukowanego w przemysłowych zakładach, lecz również podejmuje kwestię jedzenia mięsa pochodzącego z rodzinnych farm oraz konsumpcji ryb i owoców morza. W rozdziale szóstym przyglądamy się bliżej etyczności trzymania zwierząt w domu oraz w ogrodach zoologicznych. Oprócz refleksji nad wyrządzanymi często tym zwierzętom krzywdami, rozdział ten zajmuje się kwestią istnienia uzasadnionych obiekcji – wynikających z szacunku dla zwierząt – wobec ograniczania ich wolności w domu lub w zoo. W końcu, w rozdziale siódmym zagłębiamy się w niezwykle złożony problem badań na zwierzętach. Stawia on czoła następującym kwestiom: czy postęp biomedyczny usprawiedliwia krzywdzenie niewyrażających na to zgody przedmiotów badania; jeżeli tak, to czy istnieje pewien poziom krzywdy wobec zwierząt, którego przekroczenie jest już nieetyczne; jak obiecujący musi być dany eksperyment, aby można było bronić z etycznego punktu widzenia; a także, z jaką determinacją wspólnota badaczy powinna poszukiwać alternatyw dla wykorzystywania zwierząt.

Sukcesem niniejszej książki będzie, jeśli pomoże ona czytelnikowi lepiej orientować się w zasadniczych kwestiach znajdujących się w centrum współczesnych dyskusji nad prawami zwierząt.

Indeks

A

Adams David 169
Adcock Melanie 171
ALTWEB (The Alternatives to
Animal Testing Web Site)
173
Aronson Arthur 169
Arystoteles 13–14
Augustyn, św. 14

B

Bateson Patrick 168
Beauchamp Tom 141, 174
Bekoff Marc 13, 167–179,
171–171
Bentham Jeremy 16
Bernard Claude 144
Biblia 14
Bolles Robert 168
Bostock Stephen St C. 172
Bowlby John 141, 173
Boyd Kenneth 154, 170, 174
ból 14–16, 23, 34, 63–71, 73,
75–78, 81, 85–88, 92, 105–
106, 115, 127, 142, 146,
153–154, 158, 160
– pojęcie 63–66
– dowody na istnienie
u zwierząt 66–71
Braestrup C. 169
buddyzm 17–18

Burch Rex L. 158, 174
Burns John 139, 173

C

Carruthers Peter 43–46,
167–168
Cassell Eric 78, 168
Cavalieri Paola 168
Cheney Doroty 168
Cherfas Jeremy 172
chów przemysłowy 11, 104,
106, 108–111, 113
– opis 103–107
– ocena moralna 107–112
chrześcijaństwo 14–15
cierpienie 16, 18, 23, 29, 31,
35–36, 38, 43, 58–59, 63,
66, 71–75, 81–85, 87–88,
91–93, 95–98, 106, 113–
115, 127–128, 134–135,
140, 151, 153–154, 157–
159, 160
– pojęcie 71, 78–80
– krzywda 71–74, 82–87
Collins Joseph 171
Compassion Over Killing 11,
175
Council for International
Organizations of Medical
Sciences 173

D

Darwin Karol 17, 167
 Dawkins Marian Stamp 168
 DeGrazia David 10, 167–172
 Departament Rolnictwa Stanów Zjednoczonych 145
 delfiny 21, 56–58, 77, 116, 138

Draize'a, test 162
 działający na rzecz praw zwierząt (*lub* ruch, *lub* organizacje) 10, 20–21, 133, 159
 dżinizm 18

E

Egonsson Dan 13
 Eisemann Craig H. 169
 Eisnitz Gail 104, 171
 etologia kognitywna 20, 80

F

farmy rodzinne 24, 61, 103, 109–111
 Fanselow Michael 168
 Fox Michael 171
 Frey Raymond G. 31, 167, 169–170
 Fund for Animals 25

G

Gallistel Charles R. 169
 Garner Robert 10, 145–146, 171, 173

goryle 41
 Grand John 172
 Gray Jeffrey 169
 Greenpeace 21
 Griffin Donald 20, 167, 169
 Griffiths P.H.M. 169

H

Harlow Harry 140–142, 152, 173
 Harrison Peter 169
 Hearn Kelly 167
 Hediger Heini 172
 hinduizm 17–18
 Hobbes Thomas 15
 hominidy (inne niż *Homo sapiens*) 41
 Ustawa o humanitarnym uboju zwierząt 100–101, 104
 Humane Society of the United States 158, 171–174
 Hume David 16

I

Indianie 19
 islam 15

J

Jamieson Dale 120, 131, 168–169, 172
 Johns Hopkins Center for Alternatives to Animal Testing 162, 173
 Jorgensen W.K. 169
 judaizm 14

K

Kant Immanuel 16, 31–32, 168
 Kaufman Marc 171, 175
 Kartezjusz 15, 19
 Kitchen Hiram 169
 Koebner Linda 172
 konkurs strzelania do żywych zwierząt 25–26
 konfucjanizm 18
 Koontz Fred 132, 172
 Koran 15

L

LaFollette Hugh 147, 173
 Lappé Frances Moore 171
 LD50, test 152, 161–162, 176
 lęk 71–76, 81, 84, 106, 127
 – pojęcie 72–73
 – dowody na występowanie u zwierząt 73–76
 Locke John 15
 Loew Franklin 170

M

Magendie François 144
 małpy człekokształtne 41–42, 58, 77
zob. także szympany, goryle, orangutany
 Maple Terry 173
 Markarian Michael 168
 McManamon Rita 173
 Melzack Ronald 170
 Messenger John 169

Midgley Mary 49, 168
 Mill John Stuart 16
 model skali przesuwnej 9, 56–61, 76, 108–110, 114, 116, 119–120, 136, 151, 155, 157
 Mohler H. 169
 Montgomery Lori 167
 Morton David 169

N

National Institute of Child Health and Human Development 139
 National Institute of Health 139
 National Research Council 174
 Nicholson Thomas 139–140
 Nielsen M. 169
 Nixon Marion 169
 nocycieczka 65, 69
 niepokój, pojęcie 71–76
 Norton Bryan 172–173

O

orangutany 41, 129, 134, 175
 Orlans Barbara 141, 174
 owoce morza 24, 115–116

P

People for the Ethical Treatment of Animals 21

- perspektywa obowiązków pośrednich 31–33, 43–44
 Pluhar Evelyn 30, 168
 Pitagoras 14
 prawa zwierząt
 – w znaczeniu statusu moralnego 9, 12–13, 21–23, 25, 27–29
 – w znaczeniu równego poszanowania 29–31, 33, 35–40, 42–45, 49–53, 55–56, 58–61, 97–98, 119, 136, 150–151
 – w znaczeniu „przebijającym wartość użyteczności” 30–31, 36, 38, 61, 115, 150
 – *zob. również* radykalne podejście do praw zwierząt
- argumenty przeciwko zwierzętom
 – odwołania do zdroworozsądkowych różnic moralnych 52–55
 – odwołania do podmiotowości moralnej 47–49, 52
 – odwołania do więzi społecznych 49–50, 52
 – odwołania do różnic gatunkowych 40–42, 52
 – teoria umowy społecznej 42–46
- Russell William M.S. 158, 174

R

- Rachels James 170
 radykalne podejście do praw zwierząt 29, 36–38, 119, 150, 155
 rasizm 42, 51
 Regan Tom 13, 30, 90, 120, 151, 167–169, 170–171, 173–174
 Richards J.G. 169
 Rodd Rosemary 169
 Rollin Bernard 10, 65, 169–170
 Rose Margaret 169
 Rowan Andrew 169–170, 174
 równe poszanowanie
 – pojęcie 29–30, 35–37, 58
 – argumenty na rzecz równego poszanowania zwierząt 37–39, 42–45

S

- samoświadomość 17, 77–80
 Sapontzis Steve F. 55, 92, 168, 170
 Schopenhauer Artur 17
 seksizm 42
 Seyfarth Robert 168
 Shanks Niall 147, 173
 Sherry David 170
 Singer Peter 10, 13, 20, 31, 111, 140–141, 151, 167–169, 170–172, 174
 Smith Jane 170, 174
 Spira Henry 111, 140, 162, 171, 174
 Squires R.F. 169
 status moralny, pojęcie 27–33, 60–61
 Stevens Elizabeth 173
 Stowarzyszenie Przeciwników Polowań 21

strach
– pojęcie 72, 79–80
– dowody na istnienie u zwierząt 73–74, 79
Suomi Stephen 174
szwedzka ustawa o dobrostanie zwierząt 21
szacunek dla zwierząt 18–19, 121, 137
szacunek dla autonomii 35, 137
szympansy 40–41, 79, 126, 175

Ś

śmierć, krzywda 29, 54–55, 81–83, 88–92, 94–98, 107, 128, 134, 153
świadomość, pojęcie 15, 22, 64–66, 69, 71, 76–79
zob. również samoświadomość

T

Taylor Angus 13, 141, 167, 174
Teofrast 14
Tomasz z Akwinu 14

U

ustawa o doświadczeniach na zwierzętach 146

ustawa o międzynarodowej ochronie delfinów 21
ustawa o okrucieństwie wobec zwierząt 145–147
ustawa o opiece nad zwierzętami (laboratoryjnymi) 144–145, 160
utytylizaryzm 17, 30, 36, 38, 109, 151, 155, 157

V

Veal Crate Ban 21, 171
zob. zakaz stosowania wąskich klatek dla cieląt

W

Wade Nicholas 174
Wall Patrick 170
Warrick Joby 171–172
Weer Joan 170, 174

Z

zamknięcie
– pojęcie 81–83
– krzywda wynikająca z zamknięcia 83–85, 92–96
zakaz stosowania wąskich klatek dla cieląt 21, 104
zdolność do odczuwania, pojęcie 33–35, 65–66
Zimmerman Robert 173